

A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI IRÁNYÍTÓINAK
BUDAPESTI TANÁCSKOZÁSA

1967. november 27-30.

Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, a Német Demokratikus Köztársaság, Románia, a Szovjetunió és Magyarország könyvtárügyének állami irányítói 1967. november 27 és 30 között tanácskozást folytattak a Művelődésügyi Minisztériumban az együttműködés néhány időszerű kérdéséről. A tanácskozás az 1965. április 6. és 8. közti prágai megbeszélés folytatásaként jött létre, ezért néhány szóval utalni kell az utóbbi tapasztalataira és eredményeire.

A prágai értekezleten négy európai szocialista ország (Csehszlovákia, Lengyelország, a Német Demokratikus Köztársaság és Magyarország) könyvtárügyének állami irányítói és könyvtáros-szakemberei vettek részt, s a minisztériumi könyvtárosztályok együttműködésével, a külföldi szakirodalom beszerzésével valamint a kiadványcserével kapcsolatos kérdéseket tárgyalták. A könyvtárügy állami irányítóinak együttműködése terén -első megközelítésként- csak a főbb tennivalók számbavétele történhetett meg. A tárgyalók egyetértettek abban, hogy időközönként konzultatív megbeszélések szükségesek, kívánatosnak tartották a könyvtárfejlesztés távlati terveinek és a minisztériumi könyvtárosztályok munkaterveinek kicserélését, a képviselt országok közti együttműködés keretében megoldandó könyvtárpolitikai kérdések kataszterének kialakítását, a különböző szakértői megbeszélések eredményeinek rendszeres megvitatását és értékelését. Napirenden szerepelt a nemzetközi könyvtári szervezetekben -elsősorban az IFLA-ban- való közreműködés összehangolásának kérdése is. A külföldi devizaigényes szakirodalom beszerzéséről indított vita alapját a csehszlovák referátum képezte, amely lényegileg a képviselt országok közti állománygyarapítási koordináció kiépítését szorgalmazta. A referátum felfogása messzemenő együttműködést irányzott elő olyan téren, amely egyelőre nemzeti viszonylatban is több vonatkozásban problematikus (pl. közös deziderátum-katalógus létrehozása, egységes központi katalógus szerkesztése.) Ezért arra az álláspontra helyezkedtek a tárgyalók, hogy a felvetett kérdés országok közti megközelítését megelőzően egy sor munkálatot hazai viszonylatban kell elvégezniük a képviselt államoknak, s az ezekről nyújtandó kölcsönös tájékoztatás teremthet alapot a továbbhaladáshoz.

A prágai megbeszélések tapasztalatai hasznosnak bizonyultak a budapesti tanácskozás előkészítésénél. Azt a célt tűztük magunk elé, hogy -építve a prágai állásfoglalásokra- néhány kérdésben konkrét eredményt érjünk el, s megteremtjük a tényleges és folyamatos együttműködés alapjait. Ez mindennek előtt a napirendre tűzendő kérdések helyes kiválasztását, tárgyalási tézisek kidolgozását és a meghívottakkal való egyeztetést kívánta meg.

Nyilvánvalo volt, hogy olyan kérdéseket kell megvitatásra javasolni, amelyek valamennyi résztvevő ország könyvtárügyének fejlesztése szempontjából időszerűeknek tekinthetők. Ugyanakkor arra is tekintettel kellett lennünk, hogy olyan kérdéseket exponáljunk, amelyek megvitatása a kooperáció erősítése irányában hat. Kerestük tehát a mindenütt megoldásra váró és az együttműködés révén magasabb színvonalon megoldható kérdés-komplexumokat.

A prágai tanácskozás erre megfelelő ösztönzéssel szolgált, de az azóta eltelt másfél év fejleményeit is tekintetbe kellett vennünk. Így alakítottuk ki a javasolt tárgyalási anyagot, amely a meghívottak teljes egyetértésével találkozott.

A budapesti értekezleten öt téma szerepelt.

1. Az IFLA és más nemzetközi könyvtári, ill. tájékoztatási szervezetekben való részvétel.
2. Munkamegosztás kialakítása a könyvtárügy soron lévő feladatainak megoldását szolgáló könyvtárelméleti kutatások terén.
3. A hivatalos kiadványok nemzetközi cseréjének egyes kérdései.
4. Munkatervek koordinálása.
5. A szakkönyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási szervek kapcsolata.

A nemzetközi szervezetekben való részvétel témacsoport jelentősége és időszerű volta kézenfekvő. A szocialista államok aktívan részt vesznek egy sor nemzetközi szervezet munkájában, s közreműködésük, tevékenységük jelentős tényezője a szervezetekben folyó tevékenység eredményességének. A könyvtári és tájékoztatási szervezetek a nemzetközi tudományos és kulturális fórumok szerves részét képezik. Könyvtáraik és tájékoztatási intézményeik teljesítményei feljogosítják a szocialista országokat arra, hogy eredményeiket mind hatékonyabban propagálják a nemzetközi szervezetek fórumain, s egyszersmind szélesítsék a szakmai tapasztalatok átvételének és cseréjének lehetőségeit. E megfontolásokat a budapesti tanácskozás résztvevői egyöntetűen helyeselték.

A vita középpontjában az elvek valóraváltása, nevezetesen az a kérdés állt, hogy miként lehetne még jobban élni a nemzetközi szervezetek - elsősorban az IFLA - által biztosított lehetőségekkel, hogyan kellene gondoskodni a szakmai tapasztalatok minél szervezettebb átvételéről és széleskörű hazai elterjesztéséről. A vita során számbavettük az egyes IFLA szerveket és a képviselt országok közreműködését azok munkájában. Egyetértés alakult ki a tekintetben, hogy azok az országok, amelyek hazai teljesítményeik alapján valamely IFLA-szekcióban vagy szakbizottságban már közreműködnek, vagy a közeljövőben be kívánják kapcsolódni azok tevékenységébe, átadják tapasztalataikat az adott IFLA-szerv munkája iránt érdeklődő többi országnak, s gondoskodnak arról is, hogy az utóbbiak által az IFLA számára készített dolgozatok eljussanak rendeltetési helyükre. A zökkenőmentes megvalósítás érdekében rögzítettük az eljárás módozatait is. E napirendi pont lezárásánál az volt a tárgyalók véleménye, hogy a kialakított együttműködés mind az IFLA tevékenysége, mind a tanácskozáson képviselt országok szempontjából hasznosító lesz. Ösztönzi ugyanis az IFLA-ban való közreműködést és a munkamegosztás révén megsokszorozza a szakmai információk megszerzési lehetőségeit valamint biztosítja azok áramlásának rendszeressé tételét.

A könyvtárelméleti kutatások kérdését amikor megvitatásra javasoltuk, abból a megfontolásból indultunk ki, hogy a könyvtári tevékenységgel szemben támasztott követelmények gyors növekedése egyre jobban sürgeti a könyvtári munka elméleti alapjainak megszilárdítását, s a könyvtári szolgáltatások fejlesztésénél mind kevésbé nélkülözhető a kellően megválasztott kutatási témák feldolgozásaiból lesűrűsíthető ismeretanyag. Tekintetbe vettük továbbá azt

a körülményt, hogy a könyvtárügy soron lévő feladatainak megoldását elősegítő kutatások céljára rendelkezésre álló szellemi kapacitás meglehetősen szűk, ezért indokoltnak látszik néhány alapvető fontosságú téma munkamegosztás keretében történő kidolgozásának kezdeményezése. Ugyanakkor nem lehetett figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a kutatások koordinálása hazai viszonylatban sem tartozik a könnyű vállalkozások közé, nemzetközi keretek között tehát a nehézségek megsokszorozódásával kell számolni. Tovább bonyolította a dolgot a témák kiválasztásának problémája. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy csak olyan komplex témák jöhetnek szóba, amelyek a szocialista fejlődés alapvető törvényszerűségeiből következően kulcskérdést jelentenek valamennyi képviselt országban, kidolgozásuk tehát mindenütt időszerű. A tárgyalási anyag kidolgozása alkalmával öt csoportba koncentráltuk a kooperáció keretében kutatható témákat. Ezek összefoglalóan a következők:

a különböző típusú és feladatkörű könyvtárak társadalmi funkciója szocialista viszonyok között;

olvasásvizsgálat;

a könyvtárak üzemelésének kérdései;

a szakirodalmi tájékoztatás és a szakreferensi rendszer;

a könyvtárak szerepe az információs rendszerben.

A tárgyalók helyeselték a témacsoportokat, a kooperatív feldolgozást, és azt a javaslatunkat, hogy az egyes témák kidolgozásáért, a kutatási eredmények publikálásáért az ún. "profilgazda" legyen felelős. Egyetértettek abban is, hogy a kooperatív kutatások a közös jegyek megállapításáig terjedjenek, míg a kutatási eredményeknek a sajátos nemzeti viszonyokra történő alkalmazását, az esetleges további részkutatásokat az egyes országok maguk végzik el. A vita ugyanakkor megmutatta, hogy a javasolt munkamegosztás magas színvonalon megvalósított koordinációt igényel, amelynek feltételei egyelőre nem értek még meg. Ezért előkészítő szakasz beiktatása kívánatos, amelynek során elsőként a nemzeti kutatási tervek egybevetését és a lefaragható párhuzamosságok kiküszöbölését kell elvégezni. Egyetértettünk abban, hogy -támaszkodva a módszertani központok röviddel azelőtt megtartott berlini értekezletén született javaslatra- a nemzeti kutatási programok egybevetését a Lenin-könyvtár végezze el, s közölje a koordinációra vonatkozó javaslatait az illetékes országokkal. Tekintve, hogy a képviselt országok rendelkeznek néhány éves kutatási tervvel, ill. ilyen kidolgozását tervbe vették, az együttműködéshez vezető első lépés feltehetőleg nem fog különösebb akadályokba ütközni. Az egybevetés módját fog adni arra, hogy fokozatosan rátérjünk az együttműködés általunk javasolt fejlettebb formáira. Ennek irányába mutat az az elfogadott magyar javaslat, hogy közös tanulmánykötet jelenjen meg, amely a képviselt országok szakembereinek publikációit tartalmazza.

A kiadványcsere kapcsán, amely a harmadik témacsoport volt, nem bontakozott ki hosszás vita. Partnereink elfogadták a szocialista országok egymásközi csereforgalma keretében megküldendő hivatalos kiadványok kategorizálására vonatkozó javaslatunkat. Ennek értelmében szocialista relációban a központi állami szervek (országgyűlés, minisztertanács, minisztériumok) által közzétett dokumentumokra terjed ki a csere, beleértve a jogszabálygyűjteményeket. A tanácsi szervek kiadványairól kívánságra bibliográfiai tájékoztatást nyújtanak az illetékes nemzeti csereközpontok és a lehetőségekhez képest kielégítik az igényeket. A tőkés relációban megküldendő hivatalos kiadványok kategóriáit minden ország maga állapítja meg.

A munkatervek koordinálásának kérdése élénk vitát váltott ki. A vonatkozó tárgyalási tézisek kidolgozásánál a megvalósítás fokozatosságát tartottuk szem előtt. Első lépésként a könyvtárpolitikai irányítást segítő kölcsönös információcsere megjavítását javasoltuk, abból kiindulva, hogy az egymás feladatairól, problémáiról való informáltság révén előáll az az ismeretanyag.

amely a későbbiekben lehetővé teszi bizonyos feladatok közös erővel történő megoldását. Nyilvánvaló, hogy mielőtt sor kerülhetne közös vállalkozásokra, tisztában kell lennünk a baráti országok könyvtárügyével szemben jelentkező társadalmi szükségletekkel, azok sorrendiségével, a távlati és az éves munkatervekben való tükröződésükkel, stb. Ezért azt javasoltuk, hogy vállalják a képviselt országok a kiadott fontosabb jogszabályok, irányelvek, állásfoglalások és más publikált dokumentumok rendszeres megküldését, megjelölve a jogszabályok stb. által elérni kívánt célokat, a megelőző munkálatok lényegét, a végrehajtás várható mozzanatait. Azzal érveltünk, hogy a kiegészítő információk segítik megismerni a küldő ország viszonyait, az eljuttatott dokumentumokban tárgyalt kérdések napirendre tűzésének indokait. Azt javasoltuk továbbá, hogy törvényték meg a könyvtárpolitikai és fejlesztési célokat tartalmazó munkatervek kölcsönös kicserélése is, s a küldő fél jelölje meg a munkamegosztás keretében megoldhatónak ítélt feladatokat. Ugy vélekedtünk, hogy olyan feladatok jöhetnek elsősorban szóba, amelyek megoldását azonos vagy hasonló szükségletek sürgetik, a célkitűzés alapját képező megfontolások egyezést mutatnak, az érintett könyvtárak fejlettségi színvonala és az országos könyvtári szervezetben elfoglalt helyük hasonló az egyes baráti államokban. (Elméletileg ilyen feladat lehetett volna az országos állománygyarapítási koordináció szabályozása. Kooperációval megindított munkálatok esetén szélesebb tapasztalati anyagra lehetett volna támaszkodni, sor kerülhetett volna a nemzetközi -hasonló jellegű- munkálatok egységes értelmezésére, azonos vagy hasonló megoldási módok kidolgozására.)

A téma számos kérdés felvetésére adott lehetőséget. Velemenyi felszólaló leszögezte a képviselt országok könyvtár ügyét érintő alapkérdések megvitatását lehetővé tevő időközönkénti tanácskozások és az összehangolt akciók szükségességét. Kitünt, hogy az elmúlt néhány év fejleményei egy sor olyan -koordinációt igénylő- szakmai kérdést vetettek fel, amelyekben az állami szervezeteknek egymást konzultálva kell állást foglalniuk. Ilyeneknek minősítették a tárgyalók a nemzeti könyvtárak és a módszertani központok tanácskozásain tárgyalatokat is.

Egyöntetű volt a vélemény a tekintetben, hogy a tanácskozások eredményességének egyik feltétele az állami szervek irányító tevékenységének érvényesítése. A vita, amely az ajánlásoknak és a kötelezettségvállalásoknak a szükségletekkel való egybevetése kapcsán kibontakozott, újlag ráirányította a figyelmet a korábban más összefüggésben tárgyalt követelményekre, nevezetesen arra, hogy az állami szervezeteknek alaposabb ismeretekkel kell rendelkezniük a képviselt országok könyvtárügyével szemben jelentkező társadalmi szükségletekről. Ezek az ismeretek megkönnyítik az intézmények által javasoltak elbírálását, a végrehajtás feltételeinek biztosításához szükséges vizsgálatok elvégzését, majd koordinált akciók megtervezését. A delegátusok által felvetett, koordinációt igénylő témák vizsgálata azt bizonyította, hogy a könyvtárügy eltérő fejlettségi foka ellenére egy sor olyan kérdés van napirenden a szocialista országokban, amelyek megoldása hamarabb és magasabb szinten remélhető munkamegosztás és kooperáció segítségével, mint elszigetelt -sokszor párhuzamos- erőfeszítések révén. A legfontosabbnak látszó kérdéseket -távolról sem a teljesség igényével- felvettük az értekezlet végeztével kialakított ajánlások szövegébe.

E napirendi pont vitája a következő főbb kérdések elfogadásával zárult: a tárgyalók kötelezték magukat hogy a könyvtárügyükre vonatkozó alapvető dokumentumokat 1966. januárjáig visszamenően -magyar javaslat szelvényében- megküldik egymásnak;

1968 közepéig rövid írásos tájékoztatást adnak egymásnak könyvtárügyük helyzetéről és a megoldásra váró legfontosabb kérdésekről;

a magyar fél kigyűjti a jegyzőkönyvből a vitára érett problémákat és megküldi az összeállítást a következő tanácskozás rendezőjének;

megvizsgálják a módszertani központok, nemzeti könyvtárak addigi többoldalu kötelezettségvállalásait;

a módszertani központok megvitatásra javasolt témáit előzetesen megvizsgálják, megállapodásaik az állami szervek jóváhagyása után válnak hatályossá, a végrehajtás terén tett előrehaladást időnként megvizsgálják.

Az utolsó napirendi pontot voltaképpen nem szántuk vitatémának, hanem kötetlen beszélgetésnek és kölcsönös tájékoztatásnak. Az, ami kialakult -közös véleményként hallottuk ezt- az eszmecsere mindhárom vonását magán hordta: tájékoztatást adtunk, olykor vitáztunk egymással (felszólalás közben néha önmagunkkal is), de mindez a formalitásoktól mentesen történt. Éppen ezért volt mód a szerteágazó kérdés sokoldalu megközelítésére. Határozottan jelentkeztek a megoldásbeli nemzeti sajátosságok, ugyanakkor a kérdés általánosan érvényes volta. Nincs e helyütt lehetőség a részletek ismertetésére. A beszélgetés irányának érzékeltetésére megemlítem, hogy olyan alapkérdések kerültek szóba, mint a közművelődési könyvtárak szerepe a szakirodalom terjesztésében, a termelés és tudományos kutatás szakkönyvtári és tájékoztatói szükségletei, a tudományok fejlődésében megfigyelhető differenciálódás és integrálódás, s ennek kapcsán az általános gyűjtőkörű tudományos könyvtárak, másfelől a szakkönyvtárak perspektívái. Az olykor egy-két szóval jelzett problémák bőséges anyagot kínáltak az elkövetkező tanácskozások előkészítéséhez.

Egyetértés jött létre a tekintetben, hogy a soron következő tanácskozásokon napirendre tűzik a devizaigényes szakirodalom behozatalának nemzeti keretek közti koordinálásával kapcsolatos tapasztalatok vitáját, a könyvtárak szerepét az információs rendszerben, és az állományalakítás elvi problémáit a különböző közművelődési könyvtártípusokban.

Az előírányzott dokumentumcsere már a tanácskozáson megindult. A tárgyalók néhány dokumentumot adtak át egymásnak, köztük az NDK tudományos könyvtárainak ún. racionalizálási programját és a tudományos könyvtárügy 1968-1970. évi intézkedési tervét, Bulgária 1967-70. évi kiadványtervét, továbbá a magyar, illetőleg a lengyel szakkönyvtárak és tájékoztató intézmények kapcsolatáról szóló tájékoztató anyagokat.

A tanácskozás végeztével ajánlásokat fogadtunk el. Ezeket úgy lehetne jellemezni, hogy megvalósításuk a tárgyalóktól függ, tehát az illetékes könyvtárosztályvezetők szintjén megoldható. A tanácskozással elértük a kitűzött célt: néhány kérdésben konkrét megegyezés történt, s alapot teremtettünk a folyamatos együttműködéshez. A legközelebbi tanácskozáson bőséges anyagunk lesz arra, hogy megvizsgáljuk: hogyan valósítottuk meg azt, amit elhatároztunk.

Láng Imre

(A Könyvtáros 1968. 2. számában megjelent beszámoló kibővített változata.)